

การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา
สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป
The Curriculum Development and the Learning and Teaching Media
Production of Dhamma Scholar Householders
for Tertiary Students and General People

พระครูสุวัฒนธรรมาภรณ์ (ภัทร เสนววรรณกุล)

Phrakhru Suwatthanadhammaporn (Phattara Senwannakul)

พระจักรพัชร จกุกภโท

Phra Jakkaphat Jakkaphatto

ครรชิต มีซอง

Kanchit Meesong

แมนมิตร อาจหาญ

Manmit Athan

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University

E-mail : jakkapat71133@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) : 20 กุมภาพันธ์ 2564

วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 21 กันยายน 2564

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 3 ตุลาคม 2564

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา ขั้นตรี ขั้นโท ขั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ เพื่อผลิตสื่อ ดิจิทัล สำหรับการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ขั้นโท และขั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและ ประชาชนทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและ ประชาชนทั่วไปที่เรียนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ขั้นโทและขั้นเอก ระหว่างก่อนและหลังเรียน โดยใช้ สถิติการวิจัย คือค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยทำการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ขั้นโท และขั้นเอก สำหรับ นักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 84.73/85.80 แสดงว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษา ขั้นตรี ขั้นโท และ ขั้นเอก หลังการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยภาพรวม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

คำสำคัญ : การพัฒนา, ธรรมศึกษา, อุดมศึกษา, หลักสูตร, สื่อดิจิทัล

ABSTRACT

The objectives of this research were to effectively create and develop the curriculum of Dhamma scholar householders in the level 1 , the level 2 , and the level 3 for undergraduate students and general lay people as well as to effectively produce the digital media in teaching and learning for Dhamma scholar householders in the level 1, the level 2, and the level 3 for undergraduate students and general lay people in order to compare the learning achievement of undergraduate students and general lay people between pre-teaching and post-teaching, employing the curriculum of Dhamma scholar householders in the level 1, the level 2, and the level 3 developed by the researchers. The instruments in this research were the overall average, the standard deviation (SD), and the questionnaire for content analysis.

The results of this research were as follows 1 . The overall efficiency of the curriculum and the teaching materials developed by the researchers of Dhamma scholar householders for undergraduate students and general lay people was at 84.73 / 85.80. This implies that the curriculum and the teaching and learning materials were correlated with the set of 80 / 80 benchmark. **2 .** The overall learning achievement of Dhamma scholar householders in the level 1, the level 2, and the level 3 for undergraduate students and general lay people in post-teaching, by using the digital media developed by the researchers, was statistically significant and higher than the pre-teaching at .05

Keywords: Development, Dhamma Scholar Household, Higher Education, Curricula, Digital Media

1. บทนำ

เมื่อปี พ.ศ.2562 สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรธรรมศึกษา เพื่อให้มีความเหมาะสมระหว่างเนื้อหากับผู้เรียนให้มากขึ้น โดยแบ่งตามช่วงวัยของผู้เรียนเป็น 3 ระดับ คือ ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ซึ่งในแต่ละระดับยังแบ่งเป็น 3 ชั้นเช่นเดิม คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก มีสถิติผู้ขอเข้าสอบเมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ.2562 จำนวนทั้งสิ้น 2,290,309 คน แต่การจัดการเรียนการสอนนั้นยังไม่มีผลงานวิจัยมารองรับ และยังขาดการพัฒนาสื่อการเรียน การสอนที่เหมาะสมกับยุคสมัยและบริบททางสังคม เพราะเหตุนี้จึงต้องพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา สื่อการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม มีเนื้อหาสาระที่ประยุกต์หลักธรรมกับการนำไปใช้ โดยพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ใช้สื่อดิจิทัล (digital media) ต่างๆ เป็นสิ่งเร้า โดยมีภาษาไทยมาตรฐานในปัจจุบันเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ก่อให้เกิดความรู้เข้าใจ และง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ ซึ่งหลักสูตรจำเป็นต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ

คณะผู้วิจัย จึงเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาธรรมศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยผู้วิจัยมีความสนใจที่จะผลิตสื่อทางการเรียนการสอนธรรมศึกษาที่ทันสมัย เพื่อให้ช่วยต่อการเข้าถึงแหล่งความรู้ธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก และเข้าใจในเนื้อหาแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา อีกทั้งนักศึกษาและประชาชนทั่วไปควรได้ศึกษาธรรมะในพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรธรรมศึกษาที่เหมาะสมกับช่วงวัย ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้จึงเป็นการแก้ปัญหาประเทศชาติในส่วนหนึ่ง คือ การให้นักศึกษาและ

ประชาชนทั่วไปได้เข้าถึงธรรมะ และนำเอาธรรมะไปประยุกต์ใช้ในชีวิต อีกทั้งยังช่วยเพิ่มคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม ซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยในการโน้มน้าวจิตใจหรือชี้แนะแนวทางในการตัดสินใจหรือกระทำกิจกรรมทางสังคม เพราะบริบททางสังคมไทยรากฐานดั้งเดิมมีความผูกพันอันเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนามายาวนาน ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น กระบวนการดังกล่าวจึงช่วยพัฒนาประชาชนของชาติด้วยการใช้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในหลักสูตรธรรมศึกษา

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างและพัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ
2. เพื่อผลิตสื่อดิจิทัล (digital media) สำหรับการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปให้มีประสิทธิภาพ
3. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปที่เรียนโดยใช้หลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโทและชั้นเอก ระหว่างก่อนและหลังเรียน

3. ขอบเขตของการวิจัย

ประชากร ได้แก่ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ประจำปีการศึกษา 2563 จำนวนไม่น้อยกว่า 500 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักศึกษาคฤหัสถ์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 จำนวนไม่น้อยกว่า 100 คน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection)

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563 สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง จำนวน 15 สัปดาห์

ตัวแปรต้น มี 2 คือ 1) หลักสูตรการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป 2) สื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

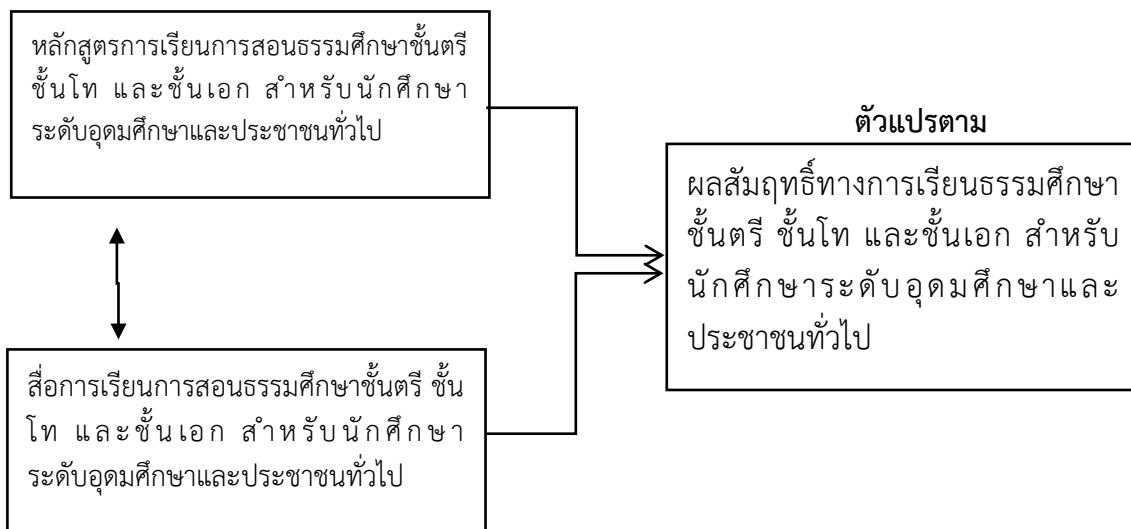
ตัวแปรตาม คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

4. สมมติฐานการวิจัย

1. หลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา และประชาชนทั่วไปมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ มาตรฐาน 80/80
2. สื่อดิจิทัลสำหรับการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท ชั้นเอก สำหรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80
3. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาตามหลักสูตรธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ตัวแปรต้น

6. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรและผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป เป็นการวิจัยและพัฒนา (research and development) ดำเนินการ ดังนี้ 1. การพัฒนาหลักสูตร 2. การผลิตสื่อดิจิทัล 3. การสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ 4. การสร้างแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 5. การเก็บรวบรวมข้อมูล และ 6. การวิเคราะห์ข้อมูล

7. นิยามศัพท์ (Definition)

หลักสูตร หมายถึง หลักสูตรธรรมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ในระดับธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ซึ่งเนื้อหาวิชาประกอบด้วย 1) วิชากระทั 2) วิชาธรรม 3) วิชา พุทธ และ 4) วิชาวินัย

สื่อดิจิทัล หมายถึง สื่อที่ใช้สำหรับการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการผลิตให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยนำ วัตถุประสงค์ ขอบข่ายเนื้อหาจากหลักสูตรธรรมศึกษาออกเป็นสื่อ 4 อย่างด้วยกัน คือ 1) E-learning 2) E-Book 3) Infographic และ 4) Website Applications

นักศึกษา หมายถึง นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง จังหวัดนครปฐม ชั้นปีที่ 1 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2563

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง ผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่เกิดจากการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ ตามหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชน ทั่วไป

ประสิทธิภาพของสื่อ หมายถึง ประสิทธิภาพของสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และ ชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

8. ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้น

1. ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1. หลักสูตรการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 2. สื่อดิจิทัลการเรียนการสอน ธรรมศึกษาขั้นตรีชั้นโท ชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป เพื่อสะดวกในการศึกษา ด้วยตนเองต่อไป

2. ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้หลักสูตรการเรียน การสอนธรรมศึกษา ขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป เพื่อใช้ในการเผยแผ่ต่อไป 2) สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวงได้สื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับ นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป

9. ผลการวิจัย

1. หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษา ระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยภาพรวมทั้ง 3 ชั้น มีประสิทธิภาพ 81.06/87.72 แสดงว่าหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพ ตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ โดยแยกผลการจัดการเรียนรู้ธรรมศึกษาแต่ละชั้นดังนี้ 1) ธรรมศึกษาขั้น ตรี มีประสิทธิภาพ 81.45/83.07 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 2) ธรรมศึกษาชั้นโท มีประสิทธิภาพ 81.61/91.96 แสดงว่าหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้ 3) ธรรมศึกษาชั้น เอก มีประสิทธิภาพ 80.00/89.66 แสดงว่าหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก พร้อมกับสื่อดิจิทัล สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษา ขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก หลังการเรียนรู้โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ ผู้วิจัยสร้างขึ้น สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปโดยภาพรวม สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 โดยแยกรายละเอียดดังนี้ 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาขั้นตรี สำหรับ นักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่าง มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัย 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้น โท สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียนสูงกว่าก่อน เรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัย 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรม ศึกษาชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป โดยใช้สื่อดิจิทัลที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น หลังเรียน สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 เป็นไปตามสมมุติฐานของการวิจัย

10. การอภิปรายผล

1. หลักสูตรและสื่อดิจิทัลการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและ ประชาชนทั่วไปที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 3 ชั้น คือ ขั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยภาพรวมมีประสิทธิภาพ 81.06/87.72 หมายถึง นักศึกษาได้คะแนนเฉลี่ยจากการเรียนผ่านสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา ทั้ง 3 ชั้น คือ ขั้นตรี ประกอบไปด้วยวิชาธรรม วิชาพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (เบญจศีลเบญจธรรม) ธรรม ศึกษาชั้นโท ประกอบไปด้วย วิชาธรรม วิชาอนุพุทธประวัติ วิชาศาสนพิธี และวิชาวินัย (อุโบสถศีล) และธรรม ศึกษาชั้นเอก ประกอบไปด้วยวิชาธรรมวิจลารณ วิชาพุทธานุพุทธประวัติ และวิชาวินัย (กรรมบท) โดยวิธีการ ลงทะเบียนเข้าไปศึกษาข้อหาความรู้จากสื่อที่กำหนดให้ แล้วทำแบบฝึกหัดประจำบททุกวิชาในชั้นของตน จากการประเมินผลระหว่างการทำแบบฝึกหัดประจำบทและแบบทดสอบหลังเรียนประจำวิชานั้น ๆ (E_1/E_2)

กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน โดยแบ่งเป็นนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรี จำนวน 40 คน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นโท จำนวน 30 คน และนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นเอก จำนวน 30 คน มีประสิทธิภาพคิดเป็นร้อยละ 81.06 และได้คะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน คิดเป็นร้อยละ 87.72 แสดงว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียน การสอนธรรมศึกษาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่ตั้งไว้

แต่เมื่อพิจารณารายด้านแต่ละชั้นของธรรมศึกษา พบว่า นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นตรี มีจำนวน 40 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบท 81.45 และคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน 83.07 ดังนั้นประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อดิจิทัล ที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเท่ากับ 81.45/83.07 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ ทั้งนี้ นักศึกษาที่เข้าไปทำแบบฝึกหัดและแบบทดสอบสามารถทำได้หลายรอบจนกว่าจะพอใจในคะแนนของตน และนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาชั้นโท มีจำนวน 30 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบท 81.61 และคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน 91.96 ดังนั้น ประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเท่ากับ 81.61/91.96 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ นักศึกษาระดับมัธยมศึกษา ชั้นเอกมีจำนวน 30 คน เข้าไปศึกษาหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้น มีคะแนนค่าเฉลี่ยจากการทำแบบฝึกหัดประจำบท 80.00 และคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบหลังเรียน 89.66 ดังนั้น ประสิทธิภาพของหลักสูตรและสื่อดิจิทัลที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นเท่ากับ 80.00/89.66 แสดงว่าหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นเอก พร้อมกับสื่อดิจิทัล สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป มีประสิทธิภาพเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 ตามที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้พัฒนาหลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก โดยการผลิตสื่อดิจิทัลสำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปตามแนวทางการสร้างสื่อดิจิทัลที่จัดไว้อย่างเป็นระบบ โดยเริ่มศึกษาตั้งแต่ปัญหา และความต้องการของผู้ศึกษา การวิเคราะห์เนื้อหา ในหลักสูตรธรรมศึกษา ปีพุทธศักราช 2561 อธิบายให้เข้าใจง่าย สามารถอ่านแล้วเข้าใจเองได้ แล้วดำเนินการสร้างสื่อดิจิทัลที่ดี สร้างชุดแบบฝึกหัด และแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนที่ดี ซึ่งเป็นสื่อที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น คือ ธรรมศึกษาชั้นตรี ธรรมศึกษาชั้นโท และธรรมศึกษาชั้นเอก สำหรับให้นักศึกษาได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และทำแบบฝึกหัดประจำบท และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนประจำวิชา เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และมีทักษะมากขึ้น คณะผู้วิจัยได้จัดให้นักศึกษาทำแบบฝึกหัดซ้ำ ๆ เพื่อให้ นักศึกษามีความคล่องแคล่ว และชำนาญขึ้น สอดคล้องกับ สอดคล้องกับ **ภริชญา เมือกพรหม (2559)** ที่ได้กล่าวถึงหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง ประมวลความรู้ และประสบการณ์ทั้งหลายที่โรงเรียนจัดให้กับผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน เพื่อเป็นกรอบในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน ตลอดจนการวัดและประเมินผลที่มี ความชัดเจน และครอบคลุมเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เช่นเดียวกับ **วิรัชกร ไม่ไหว (2552)** ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องแนวทางการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน สังกัดกรุงเทพมหานคร ในเขตลาดกระบัง ผลการวิจัยพบว่า 1) การสร้างหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนในเขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับ ด้านวางแผน ด้านวิสัยทัศน์ของผู้นำ ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากร ด้านขั้นตอนการสร้างหลักสูตรและการใช้หลักสูตร ด้านการติดตามและทบทวนการสร้างหลักสูตร ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย ด้านทรัพยากรที่ใช้ในการสร้างหลักสูตร 2) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา และครูเกี่ยวกับสภาพการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา โดยผลของทุกด้านไม่แตกต่างกัน 3) แนวทางการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน ประกอบด้วยการ

วิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจและเป้าหมายของการจัดการศึกษา กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละช่วงชั้น สัดส่วนเวลาเรียน ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค คำอธิบายรายวิชาให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระของวิชา จัดทำหน่วยการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระแผนการจัดการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สื่อการเรียนรู้ แหล่งการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล การบริหารจัดการงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากรให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา 4) สภาพปัญหาด้านการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา คือ ด้านวิสัยทัศน์ของผู้นำ โดยการศึกษาที่มีข้อเสนอแนะ ให้ผู้บริหารสถานศึกษา ควรให้ความสนใจในการกำหนดนโยบายในการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาและจัดทำแผนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาล่วงหน้าและจัดประชุมชี้แจงพร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็น กับหน่วยงานบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดทำแผนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ **สมาลี เชื้อชัย (2560)** ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลแก่นิสิตในรายวิชา เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นสามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการ MIDL โดยหลังการทดลองกลุ่มตัวอย่างมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ MIDL สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) ผู้เรียนมีความตระหนักถึงความสำคัญของ MIDL จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง โดยหลังการทดลองพบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรม MIDL ระดับสูง เพิ่มขึ้นร้อยละ 43.33 สอดคล้องกับ **อภิชาติ เนินพรหม (2562)** ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอน มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ 6 ส่วน ได้แก่ หลักการและเหตุผลของหลักสูตรการจัดกิจกรรมของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระหลักสูตร การจัดกิจกรรมของหลักสูตร สื่อประกอบการฝึกอบรมและการประเมินผลหลักสูตร โดยหลักสูตรและเอกสารประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้อง มีความเหมาะสม และความเป็นไปได้ในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก 2) ผลการใช้หลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถนะเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา พบว่า ด้านความรู้ โดยผู้ใช้หลักสูตรฝึกอบรมมีการพัฒนาความรู้ในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับ **สิริธร สันแดง (2559)** ได้ศึกษาการออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพสำหรับเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า การออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพนี้ มีเนื้อหา ด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพที่เหมาะสม ภาพประกอบมีความสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น สาระการเรียนรู้ตรงกับสาระการเรียนรู้ที่เด็กเรียน ขนาดของสื่อมีความเหมาะสมต่อการใช้งาน วัสดุไม่เป็นอันตรายต่อเด็กและมีความน่าสนใจในการนำเสนอ โดยภาพรวมทั้งหมดผู้เชี่ยวชาญประเมินให้มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับดี ส่งผลให้เด็กมีผลสัมฤทธิ์ด้านความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพหลังใช้สื่อสูงกว่าก่อนใช้สื่ออย่างมีนัยสำคัญ 0.01

นอกจากนั้น การวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป ผลการศึกษาพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก ของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา นครปฐม ก่อนและหลังเรียนสรุปโดยภาพรวม และแยกแต่ละชั้นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนธรรมศึกษาทั้ง 3 ชั้น และโดยภาพรวม หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน เนื่องจากเหตุผลที่ว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปทั้ง 3 ชั้น คือ ชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก มีประสิทธิภาพโดยรวมเท่ากับ 84.73/85.80 แสดงว่า หลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรม

ศึกษาที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน 80/80 เป็นสาเหตุที่ทำให้นักศึกษามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น พระมหาคุณาวุฒิ อคคปญโญ (บำรุงทรัพย์) (2563) ได้วิจัยเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร โดยผลการวิจัยพบว่า ส่วนที่หนึ่งพบว่า 1) วิธีการจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 พบว่าได้งานตามที่มอบหมายในสาระรายวิชา ซึ่งแต่ละกลุ่มได้เรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มของตน เพื่อนำเสนอและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มอื่นในห้องเรียน พร้อมทั้งการอภิปรายร่วมกันแต่ละหน่วยการเรียนรู้ 2) ผู้เรียนแต่ละกลุ่มเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มของตนเองได้เป็นอย่างดี สามารถแสดงความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งตอบข้อซักถามจากกลุ่มอื่นได้ดี เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3) ผู้เรียนบางส่วนมีการเรียนรู้ช้ากว่าเพื่อนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จนเข้าใจในสาระรายวิชานั้นได้ดียิ่งขึ้นตามการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ผลการศึกษาส่วนที่สองพบว่า 1) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษา พบว่า การทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ก่อนเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 9.14 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.167 และคะแนนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) = 17.71 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) = 1.437 ค่าความเฉลี่ยของผลต่างเท่ากับ 8.57 และเมื่อทดสอบค่า $t=t\text{-test}$ เท่ากับ 42.426 เมื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียน พบว่า ผลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังเรียนมีคะแนนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ.05 เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้ง

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไป สามารถพัฒนาศักยภาพของนักศึกษาด้านความรู้ ความเข้าใจธรรมศึกษาของนักศึกษาได้ดีกว่าก่อนเรียน ซึ่งหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษา (สื่อดิจิทัล) เป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจธรรมศึกษาชั้นตรี ชั้นโท และชั้นเอก สำหรับนักศึกษาระดับอุดมศึกษาและประชาชนทั่วไปดีขึ้น ประกอบกับสื่อการเรียนการสอนธรรมศึกษาได้แยกเนื้อหาสาระ และอธิบายให้เข้าใจง่ายสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง และการเรียนการสอนธรรมศึกษาผ่านระบบดิจิทัลสามารถศึกษาได้ตลอดเวลา และสามารถทำซ้ำได้โดยไม่ได้จำกัดเวลา ถึงแม้ว่าข้อสอบจะเป็นระบบแรนดอม (Random) ก็ตาม จึงทำให้การเรียนรู้ได้เร็วกว่าการสอนโดยทั่วไป จากเหตุผลดังกล่าวนี้เป็นเครื่องยืนยันถึงสาเหตุที่ทำให้ความสามารถของนักศึกษาและประชาชนทั่วไป ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีผลการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 ตามที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการของการวิจัยมา

11. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ก่อนจัดการเรียนการสอนครูผู้สอนควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการสร้างแบบฝึกหัดและเลือกเนื้อหาที่จะสร้างแบบฝึกหัดให้ทันสมัยและเหมาะสมกับวัยของนักศึกษา 2) ควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้มากขึ้น เนื่องจากแบบฝึกหัดที่คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ต้องใช้ระยะเวลาในการทดสอบความเข้าใจของผู้เรียนเป็นอย่างมาก เพราะต้องใช้ทั้งกระบวนการคิดวิเคราะห์การอ่านและการจดจำ ดังนั้นจึงควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกให้มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรนำแนวทางการสร้างและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนไปประยุกต์ใช้กับเนื้อหาวิชาอื่น ๆ โดยพัฒนาไปพร้อมกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 2) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการผลิตสื่อการเรียนการสอนแบบฝึกหัดในรูปแบบอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบของแบบฝึกหัด

บรรณานุกรม

- พระมหาคณาวุฒิ อคฺคปญฺโญ (บารุงทรัพย์). (2563). การจัดการเรียนรู้แบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์วิชาธรรม หลักสูตรธรรมศึกษาชั้นตรี ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การสอนสังคมศึกษา) บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภุริชญา เผือกพรหม. (2559). การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ภาษาอังกฤษตามแนวคิดการบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับภาษาและการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานสำหรับนักศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรภัทร ไม้ไหว. (2552). แนวทางการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียน เขตลาดกระบัง สังกัด กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- สิริธร สันแดง. (2559). การออกแบบสื่อบูรณาการเพื่อพัฒนาความสามารถด้านมิติสัมพันธ์และจินตภาพสำหรับเด็กปฐมวัย. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการออกแบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุมาลี เชื้อชัย. (2561). การพัฒนาหลักสูตรเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศและดิจิทัลแก่นิสิต ในรายวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับครูประถมศึกษา. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม- ธันวาคม 2561), 65-79.
- อภิชาติ เนินพรหม. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามสภาพจริงสำหรับครูผู้สอนอาชีวศึกษา. วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาภาคใต้ 1 ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2562, 80-91.